

*В.П. РЯБОКОНЬ, доктор економічних наук,
член-кореспондент НААН, головний науковий співробітник
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"*

Розвиток сільських домогосподарств в умовах трансформації аграрного сектору економіки

Постановка проблеми. Формування в Україні ефективної соціально-орієнтованої ринкової економіки пов'язується, перш за все, з переходом до типової у розвинутих країнах системи взаємозв'язку виробництва і потреб, у якій останні реалізуються через свою платоспроможну форму – попит. Подібна спрямованість економічних реформ вимагає дослідження основних закономірностей функціонування споживчого ринку, економічної поведінки тих суб'єктів, від діяльності яких залежить формування кількісних і якісних показників економічного розвитку.

У результаті трансформації аграрного сектору економіки завершилося формування організаційно-правових форм господарювання, кожна з яких має свою специфіку й особливості, але в кінцевому рахунку вони створюють єдину структуру виробництва і діяльність їх направлена на досягнення єдиної мети – забезпечення продовольчої безпеки країни і збільшення виробництва продуктів харчування.

У числі господарюючих суб'єктів важливу роль відіграють сільські домогосподарства, які мають провідну роль у виробництві сільськогосподарської продукції та є однією зі специфічних форм зайнятості сільського населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що останнім часом увага науковців, що досліджують проблеми продовольчої безпеки, змістилася на вивчення поведінки сільських домогосподарств як ос-

новного суб'єкта споживчого ринку в умовах трансформації аграрного сектору економіки. Найбільш вагомими є розробки В.Я. Месель-Веселяка [13], М.Й. Маліка, В. Гейця, В.В. Юрчишина [4], В.К. Збарського [7], І.В. Штимака [18], О. Кузика [11], Є.В. Кучеренко [12], Т.О. Кізіми [9] та ін. [2,8,10,15-16]. Питанням розвитку сільських домогосподарств присвячені праці іноземних науковців [1, 3,5,6,14,17].

Мета статті – аналіз розвитку сільських домогосподарств в умовах трансформації аграрного сектору економіки.

Виклад основних результатів дослідження. За даними Державної служби статистики, в Україні налічується 17 млн домогосподарств, у користуванні й володінні яких знаходяться 38,5 % сільськогосподарських угідь. За підсумками 2011 року сільські домогосподарства виробили 48,2 % валової продукції, тоді як сільськогосподарські підприємства – 44,9 %, фермерські господарства – 6,9 %. У господарствах населення забезпечено виробництво 43,3 % продукції рослинництва і 59,4 % – тваринництва. На 100 га сільгоспугідь вони виробили по 29,4 ц м'яса великої рогатої худоби, 41,4 ц – свиней, 554 ц молока, а сільгосппідприємства – відповідно 8,7, 23,5 та 124 ц.

За статистичним спостереженням 2012 року в користуванні домогосподарств було 11,78 млн га землі, або у 2,7 раза більше 2000 року. Середній розмір домогосподарства становить 1,22 га, а середній загальний розмір земельних часток-паїв й орендованих ділянок – 3,15 га (табл. 1).

1. Основні загальні характеристики сільських домогосподарств у 2012 році*

Показник	Усі домогосподарства	У т.ч. домогосподарства з площею землі, га		
		0,5 і менше	0,51-1,00	1,00 і більше
Середній розмір площі землі** домогосподарства, га	1,22	0,28	0,71	3,91
Питома вага земельних часток-паїв і орендованих ділянок у загальній площі землі домогосподарств, %	46,1	0,1	1,2	63,1
Середній загальний розмір земельних часток-паїв та орендованих ділянок, га	3,15	0,17	0,41	3,29
Процентне співвідношення домогосподарств, які очолюють:				
чоловіки	50,1	48,0	48,6	56,5
жінки	49,9	52,0	51,4	43,5
Середній вік голів домогосподарств, років	58	57	60	59
чоловіків	55	54	57	57
жінок	61	60	63	62

Джерело: *Дані Державної служби статистики України.

**Тут і далі – площа земельних ділянок, які використовує домогосподарство, включаючи орендовані, але без зданих в оренду.

Основним ресурсом господарської діяльності домогосподарств є земля і худоба. Загальні характеристики досліджуваної сукупності учасників продовольчого ринку дають підстави для висновку про те, що вони характеризуються невеликими розмірами й незначним ресурсним потенціалом. Їхні можливості до нарощування продуктивності, знову ж таки через невеликі розміри і примітивний, низькотехнологічний характер виробництва, є вкрай обмеженими, або практично вичерпаними.

За індивідуальним розміром землі сільські домогосподарства є досить різнорідними, тому для більш адекватного відображення складу площі землі домогосподарства поділяють на три групи – малі господарства з площею землі 0, 5 га включно, середні – від 0,51 до 1 і великі – з площею понад 1 га. Співвідношення господарств та середній розмір площі землі за основними їх групами у 2012 році виглядають таким чином (табл. 2).

2. Групування сільських домогосподарств за площею землі в 2012 році, %

Домогосподарства з площею землі, га	Співвідношення домогосподарств	
	За кількістю	За площею землі
0, 50 і менше	50,2	11,6
з них		
до 0,25	23,7	3,2
0,26 – 0,50	26,5	8,4
0,51 – 1,00	27,0	15,7
1,01 і більше	22,8	72,7
з них		
1,01 – 5,00	19,3	31,3
5,01 – 10,00	2,2	12,3
10,01 і більше	1,3	29,1

Джерело: Дані Державної служби статистики України.

При цьому у 44,7% земельні ділянки знаходяться не в єдиному масиві – з середньою віддаленістю 1,8 км. У тому числі в домогосподарствах з площею землі понад 1 га не в єдиному масиві знаходяться 94,5% земельних ділянок із віддаленістю більше двох кілометрів.

У цілому по Україні 15% земельної площі сільських домогосподарств використовується для вирощування продукції лише для власних потреб, 12,7% – для власних потреб

і на продаж та 71,3% здається в оренду. Водночас у Волинській, Тернопільській, Івано-Франківській, Рівненській, Закарпатській, Львівській областях для власних потреб використовується від 35 до 75,5% земельних площ домогосподарств, а в АПК, Луганській, Дніпропетровській, Миколаївській, Запорізькій, Кіровоградській, Сумській, Харківській, Херсонській областях – лише від 4,4 до 8,7%. Переважна більшість

решти площ (від 72 до 91,2%) здається в оренду.

Земельна ділянка, використовувана сільським домогосподарством, нині є головним фактором соціально-економічного розвитку села. Більшість сільських жителів використовують належну їм землю для самозабезпечення продовольством, що робить її безцінним, як для них, засобом виробництва.

У структурі посівних площ у сільських домогосподарствах у минулому році 45,4% займали зернові й зернобобові культури, серед технічних культур 87,2% відведено під соняшник, і лише 1,6% – під таку трудомістку культуру, як цукрові буряки (табл. 3).

У структурі посівних площ у сільських домогосподарствах у минулому році 45,4% займали зернові й зернобобові культури, серед технічних культур 87,2% відведено під соняшник, і лише 1,6% – під таку трудомістку культуру, як цукрові буряки (табл. 3).

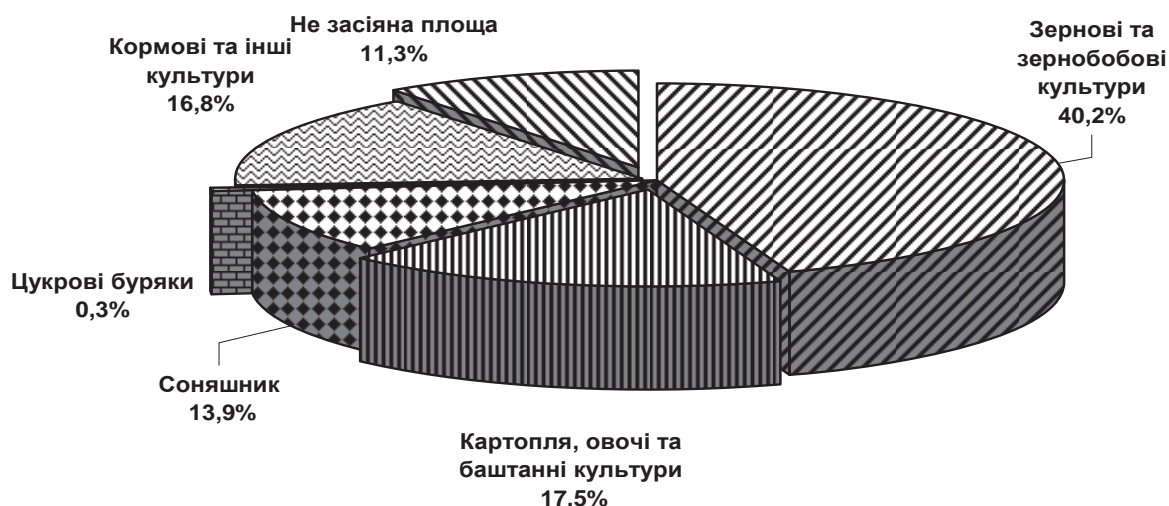
3. Структура посівних площ у сільських домогосподарствах у 2012 році, %

Показник	Усі домогосподарства	У т.ч. домогосподарства з площею землі		
		0,5 га і менше	0,51–1,00 га	1,01 га і більше
Посівна площа – всього	100	100	100	100
У тому числі:				
зернові та зернобобові культури	45,4	18,7	31,7	52,2
з них:				
пшениця	32,1	11,2	26,2	33,9
ячмінь	36,8	7,0	18,6	40,7
жито	1,1	1,0	1,9	1,0
кукурудза	23,7	70,9	44,0	18,5
технічні культури	18,0	0,5	1,0	24,2
з них:				
цукрові буряки	1,6	5,0	13,8	1,5
соняшник	87,2	91,5	78,3	87,3
картопля	15,3	47,6	31,2	7,2
овочі відкритого ґрунту та баштанні культури	4,5	16,6	6,9	2,3
кормові культури	16,9	17,7	30,6	13,9

Джерело: Дані Державної служби статистики України.

Актуальними на нинішній час є питання забезпечення і раціонального використання земельних ресурсів, зокрема вжиття невідкладних заходів для припинення нецільового використання земель, підвищення їх ро-

дючості. В минулому році під урожай зернових і зернобобових культур було використано фактично 40,2% ріллі, під цукрові буряки – 0,3, соняшник – 13,9%, 11,3% ріллі не було засіяно (рис.).

Використання ріллі сільськими домогосподарствами під урожай 2012 року

Джерело: Дані Державної служби статистики України.

Раціональне використання земель вимагає відповідних матеріальних витрат, які не під силу сільським домогосподарствам. Загалом ресурсне забезпечення домогосподарств у сільській місцевості, зокрема для

виробництва сільськогосподарської продукції, є вкрай примітивним (табл. 4), таким, що фактично не дає ніяких сподівань на зростання продуктивності.

4. Ресурсне забезпечення сільських домогосподарств України

Показник	Рік	
	2005	2012
Домогосподарства, що мають техніку	11,9	14,8
<i>У тому числі:</i>		
трактор	19,5	16,7
комбайн	1,5	1,7
автомобіль вантажний	5,8	3,4
Домогосподарства, що використовують для обробітку землі, %		
ручну працю	89,6	90,0
коней, волів	33,6	31,4
трактор	66,9	73,8

Джерело: Дані Державної служби статистики України.

Однією з нерозв'язаних проблем є надзвичайно низький рівень механізації, внаслідок чого 90% сільських домогосподарств для обробітку землі використовують ручну працю: тільки 14,8% їх мають техніку, в тому числі 16,7% – трактор, 1,7 – комбайн, 3,4 – вантажний автомобіль, 9,4 – сівалку і 13,8% культиватор.

На даному етапі вітчизняне сільгоспмашинобудування неспроможне забезпечити технікою сільські домогосподарства, а ціни на імпортовану техніку, в переважній більшості китайську, для них недоступні. Якщо у Німеччині сівалка для висіву кукурудзи коштує 2 тис. дол., то в Україні через різні податки й митні збори – 20 тис. дол. Вартість одного трактора МТЗ-82 – 175 тис. грн, СК –

35М – 178,9 тис. грн. А до них потрібні ще навісні агрегати.

У зв'язку з недостатнім рівнем технічної оснащеності у домогосподарствах виникли особливі умови трудозабезпечення, які передбачають використання в основному ручної праці. Трудовою діяльністю в цих домогосподарствах зайняті в основному їхні члени, проте для сезонних робіт залучається наймана робоча сила, що характерно для близько 50% господарств (табл. 5). В Автономній Республіці Крим, Луганській, Житомирській, Закарпатській, Миколаївській областях від 29 до 39,7% домогосподарств залучають найманих працівників, а в Чернігівській, Волинській, Івано-Франківській, Львівській, Сумській – рядом домогосподарств тільки на постійну роботу залучається від 11 до 27% найманих працівників.

5. Застосування найманої праці в сільських домогосподарствах по окремих регіонах, %

Адміністративно-територіальна одиниця	Домогосподарства, що використовують найманих працівників	З числа домогосподарств, що залучають найманих працівників (100% домогосподарств, що залучають їх)		
		постійно	для сезонних робіт	разово
Україна	15,0	4,7	54,1	41,2
Автономна Республіка Крим	29,0	0,3	33,7	66,0
Волинська	13,6	18,9	33,8	47,3
Житомирська	30,2	1,0	53,5	45,5
Закарпатська	39,1	6,2	53,0	40,8
Запорізька	3,2	19,7	34,4	45,9
Івано-Франківська	15,6	5,2	57,8	37,0
Луганська	29,5	0,5	23,4	76,1
Львівська	4,6	22,9	71,4	5,7
Миколаївська	39,7	0,5	50,0	49,5

Одеська	22,2	2,2	69,9	27,9
Рівненська	21,8	6,8	44,1	49,1
Сумська	7,8	27,1	37,8	35,1
Харківська	21,4	1,0	28,7	70,3
Хмельницька	14,6	9,2	76,7	14,1
Чернівецька	15,2	3,4	79,5	17,1
Чернігівська	16,2	11,2	82,6	6,2

Джерело: Дані Державної служби статистики України.

Загалом трудовий потенціал сільських домогосподарств погіршується, що спричинено незадовільним соціально-економічним становищем більшості сіл України. Усе це накладає відповідний відбиток на господарську діяльність, особливо поглиблюються негативні тенденції у тваринництві (табл. 6).

З ряду об'єктивних і суб'єктивних причин у сільських домогосподарствах останніми роками зменшилося поголів'я худоби. Тіль-

ки 40,4% сільських домогосподарств утримують велику рогату худобу, 38,3 – корів, 42,9% свиней. Із розрахунку на 10 господарств припадає лише 5,4 голови великої рогатої худоби, 3,6 корів, 6,2 свиней. А в Автономній Республіці Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Черкаській областях менше третини сільських домогосподарств утримують худобу і свиней.

6. Наявність худоби та птиці в сільських домогосподарствах

Показник	Рік	
	2005	2012
Частка домогосподарств, що утримують будь-який вид худоби та птиці, %	78,7	71,2
у тому числі:		
велику рогату худобу	53,8	40,4
корів	51,8	38,3
свиней	45,9	42,9
овець	1,0	1,1
кіз	7,3	7,2
коней	7,9	7,2
кролів	5,2	7,2
Наявність худоби з розрахунку на 10 домогосподарств, гол.:		
великої рогатої худоби	7,0	5,4
корів	5,0	3,6
свиней	6,2	6,2
Наявність птиці з розрахунку на 1 домогосподарство, гол.	13,2	13,9

Джерело: Дані Державної служби статистики України.

Однією з причин такого стану є ряд труднощів, пов'язаних із реалізацією вирощеного врожаю і виробленої продукції. Причому ціни на останню настільки низькі, що нерідко не тільки не перекривають витрати, а й призводять до збитковості господарської діяльності. Відсутні фінансові ресурси, необхідні для розвитку сільських домогосподарств, придбання техніки, молодняку високопродуктивних порід худоби, заготівлі кормів. Вирішити ці питання шляхом придбання кредитів неможливо через високі процентні ставки, а також небажання комерційних банків мати справу з дрібними клієнтами.

До переходу на ринкові умови господарювання сільським домогосподарствам у рахунок оплати праці, а також на пільгових

умовах надавалася всіляка допомога і підтримка з боку колективних господарств, зокрема у придбанні великої рогатої худоби, кормів, мінеральних добрив, гербіцидів, а також у технічних засобах для обробітку земельних ділянок.

Останніми роками ситуація різко змінилася й потрібні нові підходи до взаємозв'язків сільських домогосподарств з іншими організаційно-правовими формами господарювання, зокрема з сільгосппідприємствами, які на відповідних договірних умовах можуть надавати виробничі послуги домогосподарствам, передавати їм на відгодівлю молодняк великої рогатої худоби, забезпечивши його кормами; організовувати на землях домогосподарств вирощування трудоміст-

ких культур (картоплі, овочів) із виділенням мінеральних добрив, засобів захисту рослин.

Однією із форм підтримки сільських домогосподарств є їхні об'єднання в сільськогосподарські кооперативи. Останнім часом кооперативні процеси серед сільських домогосподарств дещо пошвидко втрачені. Вони взаємодіють із сільськогосподарськими підприємствами, виробничими кооперативами у плані володіння та використання техніки (оренда, лізинг, прокат). Збільшилася кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які покликані надавати комплекс послуг членам кооперативу по виробництву, переробці та збуту продукції, а також послуги ремонтні, будівельні, ветеринарні, закуповувати й постачати господарствам матеріально-технічні ресурси, здійснювати заготівлю та зберігання продукції. Однією із форм для задоволення потреб сільських домогосподарств є кредитні кооперативи, грошові надходження яких складаються із внесків їхніх членів. Але зважаючи на низький матеріальний стан сільських домогосподарств, в організації сільських кредитних кооперативів повинна взяти участь держава з виділенням певних кредитів, як це робиться, наприклад, у США, завдяки системі кредитування фермера виділяється третя частина кредитів на закупівлю землі.

Цікавою формою підтримки сільських домогосподарств є застосування на певній частині їхніх земель екстенсивних технологій з вирощуванням екологічно чистої продукції із використанням тільки органічних добрив, виключивши будь-які засоби захисту рослин, мінеральні добрива, агрохімікати й т.д. Витрати на виробництво такої продукції можуть бути компенсовані за рахунок підвищених цін. І це стосується виробництва продукції як рослинництва, так і тваринництва.

Треба зазначити, що екологічно чисту продукцію давно вже виробляють на Заході. Одними із перших розпочали виробництво екологічної продукції у Швейцарії, де нині більше 11% агрогосподарств і така ж кількість землі, яка обробляється, відносяться до органічних. Тут виробляють тільки понад сто видів органічних сирів.

В Україні за органічними технологіями обробляється близько 270 тис. га землі, майже 40 фірм випускають органічно чисту продукцію, існує майже 700 торговельних точок її реалізації. Прикладом виробництва екологічно чистої продукції може бути українсько-швейцарське агропідприємство "Етно Продукт" у Чернігівській області, яке засноване при сприянні українсько-швейцарського проекту "Розвиток органічного ринку в Україні", розрахованого на 2012–2016 роки. Фірма орендує 4 тис. га землі, молочне поголів'я налічує 550 корів. Для переробки молока побудовані необхідні потужності. В асортименті – сире й пастеризоване молоко, кефір і сметана, органічна телятина. В цьому році запланований випуск органічної ковбаси¹.

Успішно займаються виробництвом органічно чистої продукції окремі сільські домогосподарства на власних земельних ділянках, вирощуючи самостійно корми без будь-яких хімічних добрив та препаратів, не використовують ГМО, гормонів, антибіотиків. Вся продукція натуральна, вона не містить ніяких добавок, замінників, консервантів. Однак таке виробництво продукції не набуло масового поширення в сільських домогосподарствах, оскільки виникають труднощі з її реалізацією за завищеними цінами, внаслідок чого витрати господарств не компенсуються, і вони залишаються збитковими. Для вирішення питання органічного виробництва потрібен відповідний законодавчий акт із наступною підготовкою вітчизняних органічних стандартів.

Слід мати на увазі, що проблему функціонування й розвитку сільських домогосподарств необхідно розглядати в тісному взаємозв'язку економічних і соціально-демографічних факторів. Виробнича діяльність невід'ємна від демографічних та соціальних процесів у середовищі селянських господарств, перспектива яких залежить від відтворення сімей, наявності, чисельності працездатних, матеріальних і соціальних умов їх проживання.

---

¹ Газета 2000. – № 29. – 2013.

Статистика показує, що з року в рік погіршуються кількісні та якісні демографічні характеристики на селі. Середній розмір сільського домогосподарства становить 2,7 особи. В 48% домогосподарств немає працюючих осіб, а у складі 53,9% решти господарств лише одна працююча особа, коефіцієнт економічного навантаження на працюючого – 3,28 раза. У 53% домогосподарств нараховується від однієї до двох осіб, тільки в 14,1% їх проживають жінки й чоловіки віком від 18 до 30 років, у складі 62,5% домогосподарств немає зовсім дітей.

Серед членів домогосподарств 46,9% чоловіків і 53,1% жінок, у тому числі у працездатному віці 48,9% чоловіків та 51,1% жінок.

Середня тривалість життя селян становить 69,8 року, у т.ч. чоловіків – 65 років. Щорічно з карти України зникає до 26 сіл, а третина сільських населених пунктів знаходиться за межею самовідтворення.

У сільському господарстві продовжує залишатися низькою заробітна плата, рівень якої на 30% менше від середнього рівня по економіці країни. За межею бідності – майже 16% сільських домогосподарств, у 45,9% сільського населення сукупні витрати не перевищують рівень прожиткового мінімуму.

У структурі грошових доходів сільських домогосподарств заробітна плата становить 41,1%, водночас більше половини сімейного бюджету (58,9%) витрачається на продовольчі товари. Фактичний рівень душевого споживання харчових продуктів порівняно з науково обґрунтованими нормами у середньому становить 63%.

З року в рік зростає чисельність безробітних серед сільського населення. Вимушено стали безробітними особи, які жили в селі, але працювали в підприємствах, установах, райцентрах, містах, а також у підприємствах і в організаціях сільської економіки. В основному вони перейшли в домашнє господарство і згідно із Законами України «Про зайнятість населення» і «Про особисте селянське господарство» позбулися права ставати на облік у центрі зайнятості й одержувати соціальну допомогу по безробіттю, а також допомогу на дітей. Ведення домашнього господарства не забезпечує для них навіть про-

житкового мінімуму, а сільгосппідприємства не в змозі розв'язати проблему працевлаштування через відсутність вільних робочих місць. Майже в половині сільських населених пунктів (14 тис.) відсутні будь-які виробничо-управлінські підрозділи.

Безробіття на селі має застійний характер. 79% безробітних шукають роботу протягом року і більше, середня тривалість незайнятості – понад два роки. Загострюється проблема працевлаштування жінок, молоді, яка найбільш вимоглива до матеріальних, побутових і соціальних умов. Застійне безробіття призводить до втрати інтелектуального потенціалу села, деградації сільського населення, росту алкоголізму, наркоманії, криміногенних проявів.

Розвиток сільських домогосподарств та їхнє функціонування знаходяться в прямій залежності від стану життєво необхідної соціальної інфраструктури. Згідно з обстеженням, проведеним Державною службою статистики України у 2011 році, 78,7% сільських домогосподарств користуються будинками, побудованими у 40-70-х роках. Лише 1% домогосподарств мають центральне опалення, 34,4 – водопровід, 5,7 – гаряче водопостачання, 21,1 – ванну або душ, 24,9 – телефон, 19,9% домогосподарств не задоволені своїм житлом, 38% – не дуже задоволені. Значно відстає від життєвих потреб сфера освіти, медичного, побутового, транспортного обслуговування. У 56,1% сіл відсутні фельдшерсько-акушерські пункти, в ході медичної реформи їхня кількість не тільки не збільшується, а, навпаки, зменшується, непоодинокі випадки закриття дільничних лікарень. Лише 32,7% сіл забезпечені дитячими дошкільними установами, 45,5 – школами, 57,7% – закладами культури, майже повністю відсутні пункти побутового обслуговування.

Збільшується кількість сіл, жителі яких не можуть задовольнити навіть мінімально необхідні потреби, одержати елементарні необхідні послуги за місцем проживання, що призводить до різкого погіршення нормальних умов і якості життя, фактичної деградації села як середовища проживання. Закономірно, що всі вищезгадані фактори стали причиною вимушених міграційних процесів

серед сільського населення. Причому із села вибувають в основному жінки і молодь, на частку якої припадає 2/3 мігрантів.

Висновки. Із кожним роком втрачається, а фактично втрачена повністю, привабливість проживання в сільській місцевості, до критичної межі наближається сам процес збереження соціуму села. Тому необхідні рішучі й дієві заходи з боку держави для призупинення деградації села та створення нормальних матеріальних і соціальних умов для сільських жителів. У центрі уваги повинна бути сільська сім'я й сільське домогосподарство, яке інтегрує в собі як виробничий, так і людський та соціальний капітал, направлений не тільки на виробництво продуктів харчування, а й на формування громадянського суспільства в цілому.

У стратегічних напрямках розвитку сільського господарства України на період до 2020 року передбачено усім малим і середнім формам господарювання на селі:

запровадити державні гарантії поручительства за кредитування, а також компенсації банківських ставок за наданий кредит;

забезпечити часткову компенсацію вартості придбання високопродуктивного поголів'я тварин, технічних засобів, новітнього обладнання;

стимулювати розвиток обслуговуючої кооперації для надання господарствам населення агротехнічних послуг;

розвивати споживчу кооперацію та запровадити сільськогосподарську контракцію

для забезпечення гарантованого збуту лишків вирощеної продукції сільськими домогосподарствами; надавати їм субсидії за вироблену сільськогосподарську продукцію.

Передбачено також підвищити доходи від продажу сільськогосподарської продукції до рівня 20-30% у загальних доходах домогосподарств у сільській місцевості, а також збільшити частку оплати праці в доходах цих господарств до рівня не нижче 80% міських жителів.

Планується здійснити ряд інших заходів щодо поліпшення демографічної ситуації на селі, соціального облаштування сільських населених пунктів, забезпечення сіл об'єктами соціальної інфраструктури згідно з нормативами, запровадження здорового способу життя, збереження й розвитку мережі загальної, професійної та позашкільної освіти, лікувально-оздоровчого і медичного, культурного й комунально-побутового обслуговування.

Успішне розв'язання поставлених завдань потребує збільшення видатків державного бюджету на соціально-економічний розвиток сільських територій в обсягах не менше 1% ВВП, спрямування державної соціально-економічної політики на переоцінку ролі села і сільського господарства в економічному розвитку, підвищення значимості сільських домогосподарств, у цілому сільських територій у житті суспільства.

Список використаних джерел

1. *Boulding K.E.* The Household as Achilles Heel / *K.E. Boulding* // *Journal of Consumer Affairs*. – 1972. – № 2. – P. 110-119.
2. *Ватаманюк М.* Споживча поведінка домогосподарств в умовах перехідної економіки / *М. Ватаманюк* // *Фінанси України*. – 2004. – № 12. – С. 69-76.
3. *Wallerstein I.* Household Structures and Labor Force Formation in the Capitalist World Economy // *Households and the World Economy* / *J. Smith, I. Wallerstein, H.-D. Evers* (eds.). Beverly Hills: Sage Publ., 1984. – P. 17-22.
4. *Гесць В.* Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення) / *В. Гесць, В. Юрчишин, О. Бородіна, І. Прокопа* // *Економіка України*. – 2011. – № 12. – С. 5.
5. *Households and the World Economy* / *J. Smith, I. Wallerstein, H.D. Evers* (eds.). Beverly Hills: Sage Publ., 1984.
6. *Households Work and Economic Change: A Comparative Institutional Perspective* / *J. Wheelock, A. Mariussen* (eds). Boston: Kluwer Academic Publ., 1997.
7. *Збарський В.К.* Участь селянських домогосподарств у процесах кооперації та агропромислової інтеграції / *В.К. Збарський, М.П. Канінський* // *Економіка АПК*. – 2011. – № 12. – С.87-92.
8. *Збарська А.В.* Підприємницька діяльність домогосподарств / *А.В. Збарська* // *Економіка АПК*. – 2012. – № 12. – С. 146-151.
9. *Кізіма Т.О.* Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку / *Т.О. Кізіма*: монографія. – К.: Знання, 2010. – 431 с.
10. *Ковальова Г.В.* Сутність домогосподарств в економічній системі / *Г.В. Ковальова* // *Економіка АПК*. – 2012. – № 12. – С. 100-105.

11. Кузик О. Аналіз поведінки домогосподарств у сучасних економічних теоріях / О. Кузик // Вісник Львівського ун-ту. Серія економічна. – 2009. – Вип. 41. – С. 308-315.
12. Кучеренко Є.В. Поведінка домогосподарств на споживчому ринку / Є.В. Кучеренко // Вісник Запорізького нац. ун-ту. – 2011. – № 4(12). – С. 205-210.
13. Месель-Веселяк В.Я. Форми господарювання в сільському господарстві України (результати, проблеми, вирішення) / В.Я. Месель –Веселяк В.Я. // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 13-23.
14. Netting C.R., Wilk R.R., Arnould E.J. Households. Berkeley: University of California Press, 1984.
15. Россинская Г.М. Потребительское поведение домохозяйств в условиях трансформации российского общества / Г.М. Россинская // Вестник УГАТУ. Экономика. – 2009. – Т. 12, № 3(32). – С. 22-36.
16. Рудинська І.В. Участь громадськості у процесі стратегічного планування розвитку сільської території / І. В. Рудинська // Зб. наук. праць Луган. нац. агр. ун-ту; за ред. В.Г. Ткаченко. – Луганськ: вид-во ЛНАУ. – 2006. – № 62 (85). – С. 99-102.
17. Family and Work in Rural Societies / N. Long (ed.). L.: Tavistock Publications, 1984.
18. Штимак І.В. Соціально-економічні умови розвитку селянських домогосподарств: монографія // І.В. Штимак [за ред. проф. В.К. Збарського]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 278 с.

Стаття надійшла до редакції 29.07.2013 р.

*

УДК 330.522.2:336.532

*М.М. МОГИЛОВА, кандидат економічних наук, докторант
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"*

Оцінка основних засобів сільського господарства в контексті інформаційного забезпечення обґрунтування державної політики

Постановка проблеми. Більшістю розвинутих країн світу обрано модель соціально орієнтованої ринкової економіки, яка ґрунтується на принципі поєднання ринкових і державних механізмів регулювання. Досвід цих країн доводить необхідність втілення концепції соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні. За таких обставин дуже важливим є обґрунтування державних регулюючих важелів, які відповідають поточному та перспективному стану економіки країни. Питання державного регулювання є надзвичайно актуальними для сільського господарства. Виваженість, обґрунтованість та ефективність аграрної політики залежать від достовірності і масштабності інформаційної бази про стан галузі, соціально-економічні явища й трансформаційні зміни, що в ній відбуваються, фінансово-економічні показники сільськогосподарської діяльності. Важливим економічним елемен-

том, що впливає на показники результативності аграрного виробництва, є вартісні параметри основних засобів. Недоліки практики оцінки галузевих основних засобів зумовлюють проблеми обґрунтованості економічних важелів, які застосовуються державними органами влади при виконанні стимулюючої, розподільчої та інших функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного регулювання сільськогосподарського виробництва розкриті в роботах П.Т. Саблука і М.Я. Дем'яненка [1], А.Д. Діброви [2]. Дослідження О.Г. Шпикуляка [6] присвячені ролі інституту влади, що формує умови розвитку аграрної економіки та поведінки суб'єктів господарювання. В працях Мітчелла [9] й інших зарубіжних учених [10] викладені результати досліджень державної аграрної політики в різних країнах, у тому числі тих, що розвиваються. Організаційні та методичні засади оцінки основних засобів, проблеми практики їхньої переоцінки досліджені Г.М. Підлісецьким [5], Л.Г. Ловінською [4], І.В. Левицькою [3].

© М.М. Могилова, 2013